INTRODUCERE

Fenomenele limbajului şi interpretarea lor. Plan general

După ce William Dwight Whitney a publicat *The Life and Growth of Language: An Outline of Linguistic Science*, lingviştii nu au mai fost interesaţi să reia această lucrare de sinteză şi de popularizare şi să prezinte marelui public rezultatele obţinute şi principiile călăuzitoare ce domină astăzi ştiinţa limbajului. Cu toate acestea, în ultimii patruzeci de ani s-au petrecut transformări profunde la nivelul metodelor şi al orientării generale, cîmpul de explorare s-a extins considerabil, au fost scoase la lumină fenomene pînă atunci ignorate, iar la ora actuală lingvistica a dobîndit un bagaj de informaţii şi o rigoare metodologică pe potriva celorlalte ştiinţe ale naturii. Desigur, în lipsa materialelor necesare, problemele nerezolvate, chestiunile tulburi sau controversate rămîn numeroase, iar ştiinţa, ca peste tot locul, se loveşte, şi nu doar o dată, de incognoscibil, mai ales în ceea ce priveşte originea limbajului. În prezent, terenul defrişat este însă imens, iar clasificarea şi interpretarea unor multiple fapte de limbă a depăşit etapa contestărilor.

Limba are două aspecte: sunetele şi sensurile. Cuvîntul este un ansamblu de semne sonore, avînd drept scop exprimarea, transmiterea gîndirii de la un om la altul. Dintre cele două elemente, cel de-al doilea predomină în mintea celor ce vorbesc sau ascultă: ne gîndim la sens şi nu acordăm practic nici o atenţie formei cuvintelor. Cu toate

BDD-B517-01 © 1932; 2015 Ernest Flammarion; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:47 UTC)

acestea – dacă nu cumva chiar din acest motiv – tocmai forma joacă un rol precumpănitor în evoluțiile limbii. Dacă ne gîndim în mod spontan la ideile exprimate sau care urmează să fie enunțate, în schimb modificările ce afectează pronunția și fizionomia externă a cuvintelor ne scapă aproape cu desăvîrșire. Aproape toți lingviștii admit astăzi caracterul inconștient al fenomenelor limbajului, fie că este vorba de transformările suferite de vocale și consoane, sau de analogiile care modifică termenii izolați și sistemele flexionare gramaticale.

La un moment dat din istoria sa, edificiul complex constituit de un idiom dat se explică numai și numai pe cale istorică; rațiunea de a fi a trăsăturilor sale generale, precum și a particularităților sale nu trebuie căutată altundeva decît în antecedentele lui și nu ar trebui cerută de la logică, ca și cum ar fi vorba despre un sistem rațional, dinainte conceput și realizat conform unui plan metodic. Pentru că au desconsiderat acest principiu fundamental, gramaticienii de odinioară s-au angajat pe un drum greșit.

Limba se transmite de la o generație la alta pe cale orală. Educația primită de copii în cadrul familiei este fundamentală; școala, cartea, presa, învățămîntul, munca individuală pot de asemenea contribui la formarea limbii individului, însă, îndeobște, într-o măsură destul de redusă. În trecerea sa de la mamă la copil, limba se modifică: se produc erori de transmitere, reproduceri imperfecte și, în special, transformări lente și progresive ale deprinderilor fiziologice și psihologice – articularea sunetelor și asocierea ideilor. Fiecare individ în parte contribuie într-o măsură infimă la evoluția limbii, ea fiind insesizabilă de la o generație la alta: diferențe foarte mici, care se accentuează treptat, îndepărtîndu-se continuu de punctul de plecare, sînt totuși

BDD-B517-01 © 1932; 2015 Ernest Flammarion; Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:47 UTC)

suficiente pentru a produce schimbări adesea considerabile după trecerea cîtorva secole.

Ştiinţa limbii este departe de a fi izolată în ansamblul cunoştinţelor noastre: dimpotrivă, ea se corelează cu diverse alte ştiinţe, cu care întreţine relaţii strînse. De la fizică (acustică), ea solicită analiza sunetelor; de la anatomia şi fiziologia omului preia structura şi funcţionarea organelor vorbirii; de la psihologie împrumută articularea imaginilor auditive şi motrice, precum şi legile asocierii ideilor; de la sociologie, aşteaptă proprietăţile sociale ale limbajului, precum şi condiţiile ce-i guvernează dezvoltarea; de la geografie şi istorie sînt solicitate numeroasele relaţii ce leagă faptele de limbă de configuraţia mediului şi de evenimentele trecutului. Prin astfel de relaţii de interdependenţă se vădeşte o dată mai mult caracterul unitar al tuturor cunoştinţelor umane.

Cantonîndu-se pe un teren pur speculativ, cu o obiectivitate şi o impasibilitate pe care unii le-au putut considera excesive, dar care sînt necesare cercetării ştiinţifice, lingvistica atinge în mod necesar, prin anumite laturi ale sale, chestiuni de ordin practic, care au diverse grade de importanţă, precum chestiunea limbii internaţionale, reforma ortografiei, predarea gramaticii şi a limbilor vii sau moarte. Lingvistica nu are defel pretenţia de a rezolva aceste chestiuni – nu acesta este rolul ei –, încălcînd astfel teritoriul specialiştilor mai în măsură să aprecieze necesităţile practice şi circumstanţiale. Ea trebuie însă să-şi spună cuvîntul şi să stabilească cadrul ştiinţific al fiecăreia dintre aceste chestiuni, care nu ar putea fi rezolvate într-un mod satisfăcător dacă s-ar întemeia pe baze contradictorii şi dacă ar fi ignorate fapte sau principii stabilite dincolo de orice dubiu de către savanţi.

BDD-B517-01 © 1932; 2015 Ernest Flammarion; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:47 UTC)

La ora actuală, ştiinţa limbii a acumulat şi interpretat, atît în ceea ce priveşte prezentul, cît şi trecutul, o cantitate considerabilă de documente. De acum înainte nimeni nu se mai poate autoiluziona că ar cuprinde ansamblul unor cunoştinţe atît de extinse deoarece, prin chiar forţa lucrurilor, specializarea din cadrul acestor cercetări se accentuează de la o zi la alta. Dar dacă faptele şi circumstanţele comportă diferenţe, principiile, în schimb, nu variază de la o limbă la alta, şi mereu, peste tot, evoluţiile limbii sînt guvernate de aceleaşi legi – cum se întîmplă şi în cazul inteligenţei şi al corpului uman. În felul acesta se explică preponderenţa pe care o acordăm, atunci cînd dăm exemple, limbii franceze înţelese în sens larg, cu graiurile şi argourile sale, precum şi limbilor vii sau moarte, cu care cititorii cel mai bine familiarizaţi: de vreme ce aceleaşi fenomene se regăsesc peste tot, este preferabil să ne sprijinim pe fapte cunoscute, care, pentru că trezesc mai mult interes, vor fi şi mai bine înţelese. Pentru a fi bine înţeleasă de un nespecialist, fie şi numai interpretarea unui singur exemplu ar putea pretinde uneori mai multe pagini de explicaţii.

*
* *

Limbajul prezintă un anumit număr de trăsături generale ce trebuie scoase în evidenţă: în funcţie de cum îl socotim, ansamblu de sunete articulate, instrument al gîndirii, fapt social, ori în raporturile sale cu scrierea, limbajul generează tot atîtea ştiinţe distincte, chiar dacă adesea conexe, dintre care doar două, fonetica şi semantica, sînt definitiv constituite la ora actuală.

BDD-B517-01 © 1932; 2015 Ernest Flammarion; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:47 UTC)

Particularitatea cea mai evidentă, care i-a frapat pe observatorii din toate timpurile, este diversitatea infinită a limbilor vorbite pe pământ. Diversitatea aceasta lingvistică rezultă din evoluția limbii, diferită de la un mediu la altul. Cel de-al doilea fenomen a fost observat mult mai tîrziu decît cel dintîi, deși el domină întreaga știință, toate faptele supunîndu-se autorității sale și lămurindu-se doar în lumina acesteia. Evoluțiile limbii trebuie prin urmare clasificate și analizate cu o grijă cu totul specială. Vom examina pe rînd istoria internă a idiomurilor, cu procedeele de regenerare spontană (modificări ale sunetelor, schimbări analogice), împrumuturile străine și formațiunile savante, apoi istoria externă a limbilor, segmentarea lor în dialecte și în limbaje speciale, concurența dintre idiomurile rivale, dezvoltarea, expansiunea limbilor naționale și literare.

După ce vom fi examinat faptele așa cum se prezintă ele astăzi pentru lingvist, nu va fi lipsit de interes să facem un scurt istoric al științei, și să arătăm cum s-a ajuns la sistemul actual de interpretare după tatonările începuturilor şi în continuarea unor teorii adesea contradictorii, ce şi-au disputat rînd pe rînd susținerea savanților, contrazicîndu-se sau sprijinindu-se reciproc, uneori înfruntîndu-se, alteori reușind să se pună de acord. De altfel, nu este vorba de o istorie, fie și rezumată, a științei, în care fiecare și-ar ocupa locul meritat după importanța propriilor lucrări, ci de evoluția ideilor, cu accent pe orientările contemporane și cu grija de a semnala toate tendințele demne de interes, chiar dacă susținătorii lor nu sînt unanim recunoscuți.

Prin intermediul cercetărilor, ipotezelor, controverselor, știința limbii a ajuns să-şi constituie o metodă care, chiar dacă nu a atins

BDD-B517-01 © 1932; 2015 Ernest Flammarion; Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:47 UTC)

încă perfecțiunea, chiar dacă poate fi pusă la îndoială într-o direcție sau alta, oferă totuși un sistem coerent de o mare precizie și uneori de o rigoare extremă. Metoda a rămas multă vreme în stare latentă, în subconștientul lingviștilor, și abia neogramaticienii din școala germană au reușit să o scoată la lumină, în urmă cu trei decenii, cu mare vigoare dialectică și putere de sinteză. Importanța pe care am acordat-o metodei, sau mai precis metodelor de cercetare, se justifică, așadar, cu ușurință, cu atît mai mult cu cît publicul le ignoră, iar filozofii înșiși abia au luat cunoștință de ele. Lingvistica se înrudește astfel din nou cu celelalte științe experimentale și, datorită fiabilității metodelor sale de cercetare, a putut ajunge la rezultate ce nu pot fi puse actualmente la îndoială.

BDD-B517-01 © 1932; 2015 Ernest Flammarion; Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 02:15:47 UTC)